ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№8(1)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 236 sahifa,
3-avgust, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Sun'iy intellekt muhitida o'sib kelayotgan Alfa avlodining shaxsiy va psixik rivojlanishi 10
Jo'rayeva Dilfuza Abdug'aniyevna

Teng yonli uchburchak xossalari va kesmaning o'rta perpendikulyari xossalaridan foydalangan holda masalalar yechish 13
Namozov Diyorbek Baxtiyor o'g'li

Xiva xonligining siyosiy boshqaruv modeli: Buxoro va Qo'qon xonliklari bilan qiyosiy tahlili........ 17
Mutallibjonov Boburmirzo

Boshlang'ich sinfda informatika fanini o'qitish metodikasi 26
Nosirova Feruza Baxadir qizi

Funksional savodxonlik asosida bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini professional rivojlantirishning strukturaviy-faoliyatli modeli........ 30
Gafurova Mahfuza Abbosovna

Mutafakkirlar asarlarida bolalar faolligini shakllantirishda o'yinlardan foydalanishning yoritilishi 35
Ravshanova Uldona Narziboyevna

Ijtimoiy-madaniy qadriyatlar variatsiyasi sharoitida talabalarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish mazmuni 39
Vorisova Barnoxon Olimjon qizi

Huquqiy ta'lim va huquqiy tarbiya integratsiyasi orqali yoshlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olish 43
Habibjonov Izzatbek Dilshodjon o'g'li

Bo'lajak o'qituvchilarning tanqidiy va refleksiv tafakkurini rivojlantirishda antifragil yondashuvning o'rni...... 51
G'ulomjonova Ziyodaxon A'zamjon qizi

Badiy adabiyotning yoshlar tarbiyasidagi didaktik imkoniyatlari 57
Irisboyeva Xotiraxon Utbasarovna

Talabalarning o'quv amaliyoti jarayonida kasbiy mobilligini rivojlantirishda dual ta'limga asoslangan metodikani takomillashtirish 61
G'ofurov To'lqinjon

Didactic Opportunities of Content and Language Integrated Learning (CLIL) Technology in English Language Teaching 67
Ismailova Aziza Dilshodovna

Фольклорные источники в историко-географическом изучении памятников Устюрта........ 72
Канаатов Есимкан

Xorijiy davlatlar tajribasida o'zgarishlarni boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish amaliyoti........ 76
Abdullayev Amirulla Xazratovich

Algoritmik faollikni rivojlantirishning zamonaviy metodik yondashuvi........ 81
Pardayeva Kamola Sultonovna

Sun'iy intellekt va startap ekotizimi asosida talabalarning tadbirkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish 86
Imomaliyev Quvvat Choriyevich

Maktab ta'limida o'qitish sifatini baholashning ko'p tarmoqli raqamli-diagnostik tizimini joriy etish va boshqarish........ 91
Nurmetov Tursunbek Kenjayevich

Event ta'lim texnologiyasi vositasida talabalarning o'qish samaradorligini oshirish 96
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi

Texnologik ta'lim yo'nalishi talabalarining malakaviy va pedagogik amaliyotlari uzviyligini ta'minlashning metodik modeli........ 99
Mardonov Maqsudbek Maxmudovich

Nogironligi bo'lgan bolalarni tarbiyalayotgan oilalarga ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatishning nazariy-metodologik asoslari........ 103
Umarova Umidaxon Ibaydullayevna

Chizmachilik darslarida animatsiyali modellarni qo'llashning pedagogik asoslari 108
Xo'janiyozov Shokir Rustamovich

Fanlararo aloqadorlik asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish metodikasi va uning eksperimental samaradorligi 114
Isroilova E'zoza Akmal qizi

Umumiy o'rta ta'lim tashkilotlarida ingliz tilini o'qitishda veb-kvestlar va raqamli keyslarni samarali qo'llash usullari 119
Shermatova Ra'no O'ktam qizi, Baxodirova Gulnoz Kamalovna

Xalq og'zaki ijodi asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ faoliyatini takomillashtirish texnologiyalari 124
Abduraximova Muxabbat Allayevna

Bo'lajak fizika o'qituvchilarini nanotexnologiya sohasidagi bilimlarni taqdim etishga va o'qitishga tayyorlash metodikasi 129
Sottarov Abduvali Umirqulovich

Raqamli ta'lim muhitida talabalarning raqamli tafakkurini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish 133
Nuraliyeva Feruza Abdusalim qizi

Emotsional intellekt va raqamli kommunikatsiya: yoshlar psixologiyasida zamonaviy tendensiyalar 137
Qahharov Nuriddin Sherbek o'g'li

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda "o'quv burnout" (o'qishga nisbatan charchash va sovish) holatining oldini olishda motivatsion pedagogik texnologiyalar 142
Babajanova Gulmira Muratbayevna

Linguopragmatic Errors in Artificial Intelligence-Generated Translations 147
Aytmuxamedova Durdona Jasur qizi

Клинические особенности аллергодерматозов у лиц, проживающих в Ташкентской области 153
Абдуллаева Ф. Б., Саипова Н. С.

Tyutorlik faoliyatining pedagogik ahamiyati 160
Ashirova Gulnora Xayrullayevna

Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida kasbga yo'naltirish metodikasini takomillashtirish 164
Nurmuratova Iroda Nuriddinovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashda diqqat yetishmasligi va giperfaollik: mnemotexnik korreksiya 169
Egamberdiyeva Xuriyat Egamberdiyevna, Kaxxarova Ozoda Abdimo'minovna

The Historical Development of Translation 173
Sharopova Gulnoza Odil qizi

Integratsiya jarayonlarini samarali boshqarishga yo'naltirilgan metodik tizim 176
L. T. Xudaybergenova

Multimodal matnlarni tanlash va dalillarga asoslangan o'quv topshiriqlari metodikasini ishlab chiqish 180
G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi

Bo'lajak tibbiyot xodimlarining diagnostik kompetensiyalarini shakllantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarining o'rni: ilmiy adabiyotlar sharhi 186
Xalimova S. A.

The Role and Opportunities of Artificial Intelligence (AI) in the Management of Educational Institutions 191
Abduqahorova Lobar Oybekovna

Malaka oshirish jarayonida maktab direktorlarining mediakompetentligini rivojlantirishning tashkiliy-boshqaruv mexanizmi 197
Xidirova Maftuna Ilhom qizi

Maktabgacha ta'lim muassasalarida iqtisodiy tarbiya berishda STEAM va an'anaviy usullarning qiyosiy tahlili 205
Boltayeva Nasiba Ilhom qizi

Kasb-hunar ta'limida elektromobillar va robototexnika yo'nalishlarini rivojlantirish: xalqaro hamkorlik tajribasi va "2+1" dual ta'lim modeli ... 209
Dushanov Nuriddin Qo'ldoshovich, Suvonov Murodjon Abdurahmon o'g'li, Ibragimova Dinara Rustam qizi, Karimova Oygul Ro'ziyevna, Avliyoqulov Muxammad Mustafoyevich

Multimodal matnlarni tanlash va dalillarga asoslangan o'quv topshiriqlarining metodikasini ishlab chiqish ... 212
G'ofurova Dilshodaxon Toxirjon qizi

Maktabgacha ta'limda "ijodiy faoliyat" va "kreativlik" konseptlarining nazariy-metodologik interpretatsiyasi ... 218
Komila Aytmuratova

Bo'lajak chet tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi asosida rivojlantirishga doir mashqlar tipologiyasining samaradorligi ... 222
Maxmudova Feruza Salimdjonovna

O'zbek va rus nasrida oilaviy munosabatlarning badiiy-psixologik talqini ... 227
Qurbonova Malika Toxir qizi

O'quv-biluv kompetensiyasining nazariy asoslari va zamonaviy pedagogik yondashuvlar ... 230
Saydaxmedova Barno Batirovna

MAKTAB TA'LIMI SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASHDA DIQQAT YETISHMASLIGI VA GIPERFAOLLIK: MNEMOTEXNIK KORREKSIYA

Egamberdiyeva Xuriyat Egamberdiyevna
Xalqaro innovatsion universiteti II kurs talabasi

Kaxxarova Ozoda Abdimo'minovna
Xalqaro innovatsion universiteti v.b. dotsenti

Annotatsiya: DYaGH kuzatilgan maktabgacha yoshdagi bolalarda ixtiyoriy xotira va diqqatni shakllantirish muammosi ularning maktab ta'limiga hamda jamoaga moslashuvini qiyinlashtiruvchi asosiy omillardan biridir. Maqolada mnemojadvallar va vizual-ramziy modellashtirish usullarini amaliyotga joriy etish orqali ushbu bolalarning kognitiv imkoniyatlarini kengaytirish masalasi o'rganilgan.

Kalit so'zlar: DYaGH, mnemotexnika, ixtiyoriy xotira, ixtiyoriy diqqat, ijtimoiy moslashuv, maktabga tayyorgarlik, kognitiv korreksiya.

Abstract: The problem of developing voluntary memory and attention in preschool children with ADHD is one of the main factors complicating their adaptation to school education and the social environment. This article examines the issue of enhancing the cognitive abilities of these children through the practical implementation of mnemo tables and visual-symbolic modeling methods.

Key words: ADHD, mnemonics, voluntary memory, voluntary attention, social adaptation, school readiness, cognitive correction.

Аннотация: Проблема формирования произвольной памяти и внимания у детей дошкольного возраста с СДВГ является одним из основных факторов, затрудняющих их адаптацию к школьному обучению и коллективу. В статье рассматривается вопрос расширения когнитивных возможностей таких детей путем внедрения в практику мнемотаблиц и методов визуально-символического моделирования.

Ключевые слова: СДВГ, мнемотехника, произвольная память, произвольное внимание, социальная адаптация, подготовка к школе, когнитивная коррекция.

KIRISH

Maktabgacha yoshdan maktab ta'limiga o'tish davri bolaning ruhiy va kognitiv rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Biroq, so'nggi yillarda diqqat yetishmasligi va giperfaollik sindromi (DYaGH/ADHD) kuzatilgan bolalar sonining ortib borishi pedagogik va psixologik amaliyotda alohida korreksion yondashuvlarni talab etmoqda. DYaGH bor bolalarda asosan ishchi xotira hajmining cheklanganligi, ixtiyoriy diqqat barqarorligining pastligi va ijro etuvchi funksiyalarning yetarlicha rivojlanmaganligi kuzatiladi.

Bunday kognitiv xususiyatlar bolaning nafaqat o'quv faoliyatiga, balki tengdoshlari va kattalar bilan bo'ladigan munosabatlariga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bolaning yangi ta'lim muhitiga muvaffaqiyatli moslashuvi uning kognitiv tayyorgarligi va ixtiyoriy xulq-atvorini boshqara olish qobiliyati bilan uzviy bog'liqdir. An'anaviy ta'lim usullari DYaGH kuzatilgan bolalarning ehtiyojlarini to'liq qondira olmaydi. Shu sababli, vizual idrok va obrazli tafakkurga tayanadigan mnemotexnik usullar ushbu bolalarda ixtiyoriy xotira va diqqatni korreksiya qilishning hamda ularni ijtimoiy moslashtirishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi - DYaGH kuzatilgan katta maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash va ularning ijtimoiy-kognitiv moslashuvini ta'minlashda mnemotexnik korreksiya dasturining samaradorligini tajriba-sinov asosida asoslab berishdan iborat.

Diqqat yetishmasligi va giperfaollik - bu psixologik holatlar boʻlib, bolalarning diqqatini jamlash va uni saqlashda qiyinchiliklar keltirib chiqaradi. Diqqat yetishmasligi bolalarning oʻqishga boʻlgan qiziqishini kamaytiradi, giperfaollik esa ularning ijtimoiy rivojlanishiga salbiy taʼsir koʻrsatadi.

Maktabga tayyorlash jarayoni bolalarning akademik, ijtimoiy va emotsional rivojlanishini taʼminlash maqsadida amalga oshiriladi. DYaGHga ega bolalar uchun tayyorlash jarayoni alohida eʼtiborni talab qiladi. Bu jarayonda bolalarning diqqatini rivojlantiruvchi faoliyatlar, oʻyinlar va boshqa yaxshi tashkil etilgan mashgʻulotlardan foydalanish kerak.

Mnemotexnik korreksiya bolalarga maʼlumotni yodlash va tushunishga yordam beruvchi usullardir. Ushbu usullar quyidagilardan iborat:

1. **Vizuallashtirish:** Maʼlumotlarni rasm va diagrammalar orqali bayon etish, bu bolalarga osonroq eslab qolish imkonini beradi.
2. **Asosiy tushunchalarni bogʻlash:** Yangi maʼlumotlarni ilgari oʻrganilgan bilimlar bilan bogʻlash bolalarning koʻproq malakalarini rivojlantiradi.
3. **Qiziqarli oʻyinlar:** Oʻyinlar orqali taʼlim jarayonini qiziqarli va interaktiv qilish bolalarning diqqatini jamlashga yordam beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Diqqat yetishmasligi va giperfaollik sindromiga (DYaGH) ega maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab taʼlimiga tayyorlash masalasi soʻnggi yillarda pedagogika, psixologiya va neyropsixologiya sohalarida dolzarb tadqiqot yoʻnalishlaridan biriga aylandi. Ross Barkley (2015) DYaGHning asosiy muammosi ijro etuvchi funksiyalar va ixtiyoriy oʻzini boshqarishning sust rivojlanganligi bilan bogʻliqligini taʼkidlaydi. Alan Baddeley (2012) ishchi xotira nazariyasida ushbu bolalarda verbal axborotni qayta ishlash imkoniyatlari cheklanganligini asoslab bergan. John Sweller (2011) tomonidan ishlab chiqilgan Kognitiv yuklama nazariyasi esa vizual tayanch vositalaridan foydalanish murakkab axborotni oʻzlashtirishni yengillashtirishini koʻrsatadi. Mahalliy va xorijiy tadqiqotlarda mnemotexnik usullar, mnemojadvallar hamda vizual modellashtirish texnologiyalari DYaGH kuzatilgan bolalarning ixtiyoriy diqqatini, xotirasini va maktabga ijtimoiy-psixologik moslashuvini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita sifatida eʼtirof etilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda maktabga tayyorlov guruhining (6-7 yosh) DYaGH belgilari va koʻrsatkichlari aniqlangan 30 nafar tarbiyalanuvchisi ishtirok etdi. Ishtirokchilar tasodifiy yoʻl bilan ikki guruhga ajratildi:

- **Nazorat guruhi (15 nafar):** Anʼanaviy maktabga tayyorlov dasturi boʻyicha shugʻullandi.
- **Tajriba guruhi (15 nafar):** Anʼanaviy dasturga qoʻshimcha ravishda mnemotexnik korreksiya majmuasi joriy etilgan guruh.

Bolalarning kognitiv koʻrsatkichlari va ijtimoiy-xulqiy tayyorgarligini baholash uchun quyidagi metodikalardan foydalanildi:

1. Diqqatning barqarorligi va boʻlinishini aniqlash uchun Pyeron–Ruzer metodikasi.
2. Ixtiyoriy va ishchi xotira hajmini oʻlchash uchun A.R. Luriya boʻyicha “10 ta soʻz” metodikasi.
3. Bolaning tengdoshlar jamoasiga kirishishi va xulq-atvor intizomini baholash uchun ijtimoiy-pedagogik kuzatuv mezonlaridan foydalanildi.

Tajriba guruhida 8 hafta davomida (haftasiga 3 marotaba, 25-30 daqiqadan) mnemotexnik korreksiya mashgʻulotlari oʻtkazildi. Dastur doirasida verbal koʻrsatmalarni vizual shaklga oʻtkazuvchi mnemoyoʻlakchalar, matn va qoidalarni ramzlar orqali eslab qolishga oʻrgatuvchi mnemojadvallar hamda harakatli mnemotexnik mashqlar qoʻllanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tajriba-sinov ishlaridan oldin va keyin olingan maʼlumotlar tahlili shuni koʻrsatdiki, mnemotexnik korreksiya joriy etilgan guruhda sezilarli ijobiy dinamika kuzatildi.

Ixtiyoriy xotira hajmining oʻzgarishi:

- **Tajriba guruhida:** Dastlabki bosqichda bolalar oʻrtacha 4,9 ta soʻzni eslab qolgan boʻlsa, korreksion mashgʻulotlardan soʻng bu koʻrsatkich 7-10 tagacha oshdi ($p < 0.001$).

- **Nazorat guruhida:** Dastlabki koʻrsatkich 4,2 ± 0,8 tani, yakuniy koʻrsatkich esa 4,9 ± 0,7 tani tashkil etdi ($p > 0.05$). Statistik farq sezilarli darajada emas.

Diqqat barqarorligi va intizom koʻrsatkichlari:

- **Tajriba guruhida:** Pyeron-Ruzer metodikasi boʻyicha diqqat barqarorligi koʻrsatkichi dastlabki 12,1 ± 2,3 balldan yakuniy 18,6 ± 1,5 ballgacha koʻtarildi ($p < 0.001$). Topshiriq ustida toʻplana olish vaqti 3-4 daqiqadan 12-15 daqiqagacha uzayib, chalgʻishlar soni 42 % ga kamaydi.
- **Nazorat guruhida:** Diqqat koʻrsatkichi 12,4 ± 2,1 balldan 14,1 ± 1,8 ballgacha oʻzgardi, xolos.

Ijtimoiy moslashuv va xulq-atvor dinamikasi:

Mnemojadvallar vositasida kun tartibi va jamoada oʻzini tutish qoidalarini vizual ramzlar shaklida oʻzlashtirgan tajriba guruhi bolalarida impulsivlik darajasi pasaydi. Muallifning darsligida keltirilgan ijtimoiy moslashuv mezonlariga koʻra, tajriba guruhidagi bolalarning 73 % ida maktab taʼlimi va jamoaviy qoidalarga nisbatan ijobiy koʻnikmalar shakllandi.

Olingan amaliy natijalar DYaGH kuzatilgan bolalarda kognitiv funksiyalarni korreksiya qilish va ularni ijtimoiy muhitga moslashtirishda vizualizatsiyaning oʻrni beqiyos ekanligini tasdiqlaydi. DYaGH bor bolalarning asosiy muammosi axborotni qabul qila olmaslikda emas, balki eshitish orqali keladigan verbal koʻrsatmalarni ishchi xotirada ushlab tura olmasligidadir. Baddeley (2012) ilgari surgan ishchi xotira modeliga muvofiq, DYaGH tashxisi qoʻyilgan shaxslarda fonologik sikl (verbal eslab qolish kanali) jiddiy uzilishlarga uchraydi, ammo vizual-fazoviy blok (visual-spatial sketchpad) nisbatan saqlanib qoladi. Mnemotexnik usullar aynan mana shu zaiflashmagan vizual idrok imkoniyatlaridan tayanch sifatida foydalanishga zamin yaratadi. Vizual ramz yoki mnemojadval verbal maʼlumotni koʻrgazmali shaklga oʻtkazib, miyada uzoqroq saqlanishini taʼminlaydi.

Bu kognitiv siljish bolaning ijtimoiy xulq-atvoriga va jamoadagi oʻrniga bevosita taʼsir koʻrsatadi. Bolaning ijtimoiy munosabatlardagi nobelliyligi, tajovuzkorligi yoki, aksincha, tortinchoqligi koʻp hollarda uning atrofda kechayotgan voqea-hodisalar ketma-ketligini va oʻz harakatlari ketma-ketligini toʻliq anglay olmasligidan kelib chiqadi. Bola zimmasiga yuklatilgan vazifani yoki qoidani eslab qola olmagach, unda atrofdagilarning eʼtiroziga nisbatan xavotirlik va himoya reaksiyasi (tajovuzkorlik) paydo boʻladi. Mnemotexnika orqali oʻz faoliyatini rejalashtirishni hamda harakatlar ketma-ketligini ramzlar shaklida koʻrishni oʻrgangan bolada muloqotdagi ichki xavotirlik darajasi pasayadi, oʻziga boʻlgan ishonch va ixtiyoriy intizom shakllanadi.

Neyropedagogik nuqtai nazardan, Sweller (2011) tomonidan ishlab chiqilgan "Kognitiv yuklama nazariyasi" (Cognitive Load Theory) bu jarayonni juda aniq asoslab beradi. DYaGH kuzatilgan bolaning miya poʻstlogʻiga meʼyoridan ortiq, birdaniga koʻp bosqichli ogʻzaki koʻrsatma berilganda, maʼlumot uzoq muddatli xotiraga oʻtmay turib, ishchi xotira "ortiqcha yuklama" (cognitive overload) natijasida bloklanadi. Mnemojadvallar va piktogrammalar esa murakkab axborotni ixcham, strukturashgan shaklga keltirib beradi. Bu esa miya poʻstlogʻiga tushadigan ortiqcha zoʻriqishni kamaytiradi va bolaga oʻz diqqatini tarqoq holda emas, balki maqsadli yoʻnaltirgan holda ixtiyoriy boshqarish imkoniyatini yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Shunday qilib, mnemotexnik korreksiya faqatgina shunchaki sheʼr yodlash yoki matnni eslab qolish quroli emas. U DYaGH bor bolaning kognitiv sohasidagi uzilishlarni toʻldiruvchi, uni jamoaviy muhit va maktab taʼlimi talablariga bezarar va muvaffaqiyatli moslashtiruvchi kompleks ijtimoiy-kognitiv koʻprik vazifasini oʻtaydi.

Diqqat yetishmasligi va giperfaollik muammolariga ega bolalarni maktabga tayyorlashda mnemotexnik korreksiya usullarini qoʻllash alohida ahamiyatga ega. Ushbu usullar bolalarga oʻqish jarayonida muvaffaqiyatli boʻlish va ijtimoiy rivojlanishni taʼminlashda yordam beradi. Bolalarning taʼlim jarayonida eʼtibor va motivatsiyani oshirish oʻqituvchilar va ota-onalarning asosiy maqsadlaridan biri boʻlishi kerak.

1. DYaGH kuzatilgan maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashda faqat verbal usullardan foydalanish yetarli samara bermaydi, chunki ularning ixtiyoriy diqqat va xotira resurslari cheklangan.
2. Mnemotexnik korreksiya dasturi bolalarning vizual-obrazli xotira imkoniyatlarini faollashtirish orqali ixtiyoriy eslab qolish hajmini va diqqat barqarorligini sezilarli darajada oshiradi.
3. Vizual tayanch vositalaridan foydalanish DYaGH bor bolalarning impulsivligini kamaytiradi, ularda jamoaviy intizom va maktab taʼlimiga ijtimoiy-psixologik moslashuv koʻnikmalarini muvaffaqiyatli shakllantiradi.

MAKTAB TA'LIMI SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kaxxarova O.A. //Bolalarning ijtimoiy moslashuvi. // Darslik. "ART-MATBAA-DESIGN"nashriyoti, 2026
2. Barkley, R. A. (2015). Attention-deficit hyperactivity disorder: A handbook for diagnosis and treatment (4th ed.). The Guilford Press.
3. Baddeley, A. (2012). Working memory: theories, models, and controversies. Annual Review of Psychology,
4. Scruggs, T. E., & Mastropieri, M. A. (2000). The effectiveness of mnemonic instruction for students with learning and behavior problems: An update and research synthesis. Journal of Behavioral Education,
5. Sweller, J. (2011). Cognitive load theory. Psychology of Learning and Motivation,
6. Willcutt, E. G., Doyle, A. E., Nigg, J. T., Faraone, S. V., & Pennington, B. F. (2005). Validity of the executive function theory of attention-deficit/hyperactivity disorder: A meta-analytic review. Biological Psychiatry.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA
MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №8(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.